

УДК 347.4

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2\(20\)-394-405](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-2(20)-394-405)

Вовк Марія Зіновіївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, тел.: (032) 258-63-25, <https://orcid.org/0000-0002-8740-8222>

Юркевич Юрій Миколайович доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, 79000, тел.: (032) 239-47-60, <https://orcid.org/0000-0002-4097-9925>

ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ДОГОВОРІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Зміст договору іноді може бути викладено настільки складно та незрозуміло і сторонам, і третім особам, на яких покладено його виконання або яке виконується на користь третьої особи, що виникає питання про його з'ясування шляхом тлумачення. Зміст договору може бути витлумачений його сторонами або на їх вимогу судом. Водночас законодавчо закріплені правила тлумачення договорів не завжди дозволяють з'ясувати їх справжній зміст.

Стаття присвячена проблемам тлумачення договорів в Україні в умовах гармонізації з правом ЄС. У статті досліджується можливість використання при тлумаченні договорів принципу «*contra proferentem*». Проаналізовано особливості його закріплення в уніфікованих міжнародних договорах та національних законодавствах європейських держав. Запропоновано залежно від того, до яких типів договорів цей принцип може бути застосований, виокремити дві групи держав: ті, які закріплюють можливість його застосування до будь-якого типу договорів, тобто встановлюють його універсальність; ті, які сферу застосування цього принципу обмежують лише деякими типами договорів. В окремих державах, які належать до другої групи, судова практика прагне розширити застосування принципу «*contra proferentem*» і при тлумаченні інших договорів.

Окрему увагу приділено аналізу постанов Верховного Суду, в яких напрацьовані певні механізми, пов'язані із застосуванням принципу «*contra proferentem*» при тлумаченні змісту договорів. У статті зроблено висновок, що принцип «*contra proferentem*» у судовій практиці застосовується при тлумаченні умов різних типів договорів. Тлумачення змісту договору на

підставі принципу «contra proferentem» є доцільним та перспективним, оскільки може використовуватись у випадку неможливості застосування законодавчо закріплених правил тлумачення договорів. Для ефективного використання варто закріпити його на законодавчому рівні.

Ключові слова: тлумачення, договір, принцип «contra proferentem», доступне житло, купівля-продаж, кредитний договір, договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, споживчий договір.

Vovk Mariia Zinoviivna Candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the Department of Civil and Legal Disciplines, Lviv State University of Internal Affairs, St. Horodotska, 26, Lviv, 79007, tel.: (032) 258-63-25, <https://orcid.org/0000-0002-8740-8222>

Yurkevych Yurii Mykolaiovych Doctor of legal sciences, professor, professor of the Department of Civil Law and Procedure, Ivan Franko National University of Lviv, St. 1, Universytetska, 79000, tel.: (032) 239-47-60, <https://orcid.org/0000-0002-4097-9925>

PROBLEMS OF THE INTERPRETATION OF CONTRACTS IN UKRAINE IN THE TERMS OF HARMONIZATION WITH THE LAW OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. The content of the contract can sometimes be so complicated and unclear to both the parties and the third persons entrusted with its execution or that it is executed for the benefit of a third party, that the question of its clarification by means of interpretation arises. The content of the contract can be interpreted by its parties or at their request by the court. At the same time, the legally established rules of interpretation of contracts do not always make it possible to find out their true meaning.

The article has been devoted to the problems of the interpretation of contracts in Ukraine under the conditions of harmonization with EU law. In the article it has been examined the possibility of using the «contra proferentem» principle in the interpretation of contracts. The peculiarities of its consolidation in unified international treaties and national legislation of European states have been analyzed. It has been proposed, depending on the types of contracts to which this principle can be applied, to distinguish two groups of states: those that establish the possibility of its application to any type of contract, that is, establish its universality; those that limit the scope of this principle to only certain types of contracts. In some states that belong to the second group, judicial practice tends to expand the application of the «contra proferentem» principle to the interpretation of the other contracts as well.

The particular attention has been paid to the analysis of the decisions of the Supreme Court, which developed certain mechanisms related to the application of the «contra proferentem» principle in the interpretation of the content of contracts. In the article it has been made the conclusion that the «contra proferentem» principle is used in judicial practice when interpreting the terms of various types of contracts. Interpretation of the content of the contract on the basis of the «contra proferentem» principle is expedient and promising, as it can be used in the event of the impossibility of applying the legally established rules of contract interpretation. For effective use, it should be fixed at the legislative level.

Keywords: interpretation, contract, «contra proferentem» principle, affordable housing, purchase and sale, credit contract, contract for supply of energy and epy other resources through the connected network, consumer contract.

Постановка проблеми. Конструкція договору є одним із найвизначніших здобутків правової культури в цілому та цивільного права, зокрема. Адже договір – це універсальна правова категорія та унікальний засіб правового регулювання. Як домовленість, спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов’язків, він може породжувати різноманітні відносини.

Однак поки що юридично грамотно складений договір є не надто поширеним. Зміст договору іноді може бути викладено настільки складно та незрозуміло і сторонам, і третім особам, на яких покладено його виконання або яке виконується на користь третьої особи, що виникає питання про його з’ясування шляхом тлумачення. Найчастіше така потреба має місце при вирішенні спорів, спричинених порушенням договірних зобов’язань. Водночас законодавчо закріплені правила тлумачення договорів не завжди дозволяють з’ясувати їх справжній зміст. Тому назріла необхідність у пошуку нових, зокрема європейських підходів до тлумачення змісту договору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання тлумачення двосторонніх та багатосторонніх правочинів (договорів) та окремих їх частин були висвітлені в працях багатьох науковців, зокрема таких, як: Л. Веретельник, В. Никифорак, Н. Процьків, Я. Романюк, С. Сисуєв, А. Устименко, С. Черноп’ятов, З. Юдін тощо. Однак дослідження цієї проблематики в умовах реформування законодавства України і його гармонізації з правом Європейського Союзу (далі – ЄС) і досі залишається актуальним.

Метою статті є здійснення детального теоретичного аналізу проблем тлумачення договорів в Україні в умовах гармонізації з правом ЄС та вироблення на його основі авторського бачення перспектив удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Викладення основного матеріалу. Тлумаченню умов договору присвячена ст. 637 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Положення ч. 1 ст. 637 ЦК України мають бланкетний характер, відсилаючи до ст. 213 ЦК України, яка визначає загальні засади тлумачення змісту правочинів [1]. Зокрема, насамперед зміст договору може бути витлумачений його сторонами, що є проявом реалізації приватноправового характеру цивільних відносин [2, с. 520]. Як слушно зазначається в наукових джерелах, тлумачення двостороннього та багатостороннього правочину має відбуватися всіма його сторонами, які мають дійти згоди в цьому питанні. У відсутність згоди на вимогу однієї або обох сторін договору тлумачення його змісту здійснюється судом. Інша особа, яка, наприклад, ставить під сумнів зміст договору, не вправі звернутися з такою вимогою до суду [3, с. 136].

Чіткі правила щодо послідовності здійснення тлумачення містяться у частинах 3, 4 ст. 213 ЦК України.

По-перше, при тлумаченні змісту договору беруться до уваги однакове для всього змісту договору значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів (лексичне, мовне, граматичне тлумачення).

По-друге, у разі, коли буквільне значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин договору, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини договору зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін (казуальне тлумачення).

По-третє, якщо лексичне та казуальне тлумачення не дають змоги встановити справжню волю сторін договору, враховуються мета договору, зміст попередніх переговорів, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення.

Верховний Суд називає ці правила рівнями тлумачення [4].

Однак у сучасних умовах надзвичайного урізноманітнення договірних відносин правила тлумачення, встановлені ст. 213 ЦК України, часто не дозволяють з'ясувати справжній зміст договору.

В останні роки широкого застосування в судовій практиці при тлумаченні договорів набув, запозичений із міжнародного права, принцип «*contra proferentem*». За принципом «*contra proferentem*» слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав. Особа, яка включила ту або іншу умову в договір, повинна нести ризик, пов'язаний з неясністю такої умови. При цьому це правило застосовується не тільки в тому випадку, коли сторона самостійно розробила відповідну умову, але й тоді, коли сторона скористалася стандартною умовою, що була розроблена третьою особою. Це

правило підлягає застосуванню не тільки щодо умов, які «не були індивідуально узгоджені» (no individually negotiated), але також щодо умов, які хоча і були індивідуально узгоджені, проте були включені в договір «під переважним впливом однієї зі сторін» (under the dominant influence of the party).

Вперше в Україні цей принцип був застосований Верховним Судом у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у постанові від 18.04.2018 р. (справа № 753/11000/14-ц) при тлумаченні умов договору купівлі-продажу квартири щодо порядку проведення розрахунку. Зокрема, за обставинами цієї справи між сторонами було укладено договір купівлі-продажу квартири. У пп. 4, 5 договору було передбачено, що продаж квартири здійснено за 22 277,00 грн, що на момент здійснення операції складає 11 763 умовні одиниці за курсом Національного банку України на день укладання договору, які покупець зобов'язувався виплатити продавцю протягом 15-ти років з моменту укладання договору. Однак у подальшому між сторонами виник спір стосовно тлумачення зазначених пунктів. На думку покупця, його обов'язок полягав у тому, щоб виплатити лише 22 277,00 грн. Натомість продавець вважав, що пункти договору слід тлумачити так, що покупець зобов'язаний сплатити суму, еквівалентну 11 763 умовним одиницям за офіційним курсом станом на день остаточного розрахунку. Оскільки розстрочка становила 15-ть років, різниця між сумами була більш ніж значною. Суд визнав, що спірні пункти договору дійсно допускають різнотлумачення, однак зазначив, що, оскільки ці пункти були включені в договір за ініціативою продавця, саме він повинен нести ризик, пов'язаний із двозначністю запропонованих ним формулювань, а отже, перевагу слід віддати тлумаченню на користь покупця. Фактично Суд вказав, що якщо продавець хотів, щоб покупна ціна була прив'язана до курсу долара, то йому слід було висловитися чіткіше [5; 6, с. 293]. При цьому, варто звернути увагу, що необхідність правильного тлумачення положень договорів купівлі-продажу житла у сучасних умовах має надзвичайно велике значення, а його регулювання має здійснюватися у межах єдиної цивільно-правової політики, в тому числі у контексті реалізації права на доступне житло.

Слід зазначити, що якщо правила тлумачення, що містяться у частинах 3, 4 ст. 213 ЦК України дають можливість визначити зміст відповідної умови договору, то потреби застосовувати тлумачення на підставі принципу «contra proferentem» немає. Зокрема, у своїй постанові від 11.10.2023 р. (справа № 753/13820/16-ц) Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду звернув увагу на те, що апеляційний суд, надаючи тлумачення умові кредитного договору про здійснення погашення заборгованості за відповідним курсом валют, обґрунтовано не застосував

принцип *contra proferentem*. У спірних правовідносинах тлумачення умов відповідного кредитного договору є можливим на третьому рівні – надання оцінки поведінці сторін під час виконання цього договору [7].

Варто згадати, що принцип «*contra proferentem*» широко застосовується при тлумаченні договорів у міжнародному праві. На підставі аналізу міжнародного законодавства можна зробити висновок, що він може застосовуватись при тлумаченні: будь-яких комерційних договорів (ст. 4.6 Принципів міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT) від 01.01.1994 р.) [8], будь-яких договорів, умови яких не були індивідуально узгоджені (ст. 5:103 Принципів Європейського контрактного права) [9], умов споживчих договорів (ст. 5 Директиви ЄС 93/13/ЄЕС про несумлінні умови договорів зі споживачами) [10], індивідуально не узгоджених умов будь-яких договорів, а також будь-яких умов договору, укладеного під домінуючим впливом однієї зі сторін (ст. II.-8: 103 Проекту загальної системи координат європейського приватного права (DCFR)).

Також відповідний принцип тлумачення договорів закріплений в національних законодавствах багатьох європейських держав. Залежно від того, до яких типів договорів цей принцип може бути застосований, можна виокремити дві групи держав: 1) ті, які закріплюють можливість його застосування до будь-якого типу договорів, тобто встановлюють універсальність цього принципу (наприклад, ст. 915 Австрійського цивільного уложення; ст. 1288 Цивільного кодексу Іспанії, ст. 6.193 Цивільного кодексу Литви); 2) ті, які сферу застосування цього принципу обмежують лише деякими типами договорів (наприклад, споживчими або стандартизованими (п. 2 § 305 с Німецького цивільного уложення, ст. L133-2 Споживчого кодексу Франції, п. 2 ст. 6:238 Цивільного кодексу Нідерландів, ст. 1370 Цивільного кодексу Італії)) [11; 12, с. 250].

Варто звернути увагу на те, що в окремих державах, які належать до другої групи, судова практика прагне розширити застосування принципу «*contra proferentem*» і при тлумаченні інших договорів. Зокрема, у § 2 ст. 385 Цивільного кодексу Республіки Польща вказано, що типовий договір має бути сформульований чітко та зрозуміло, а неоднозначні положення тлумачаться на користь споживача [13]. Відповідно до п. 5 ст. 15 Закону Республіки Польща від 11.09.2015 р. «Про страхування та перестраховування» неоднозначні положення договору страхування, загальних умов страхування та інших типових договорів тлумачаться на користь страхувальника, застрахованої особи або вигодонабувача за договором страхування [14]. Водночас у наукових джерелах зазначається, що відсутність нормативної бази не завадила прийняти в судовій практиці Республіки Польща допустимість універсального трактування такого тлумачення. Верховний Суд Республіки Польща, завдяки

своїй судовій функції, розширює сферу застосування принципу «contra proferentem» за межі прямої законодавчої диспозиції, що міститься в § 2 ст. 385 Цивільного кодексу Республіки Польща та п. 5 ст. 15 Закону Республіки Польща від 11.09.2015 р. «Про страхування та перестраховування» [15, с. 33].

На думку С. Сисуєва, принцип «contra proferentem» при тлумаченні змісту договору має певні етичні та економічні переваги. До етичних переваг слід віднести те, що він відповідає засадам справедливості та засадам автономії волі. Економічні переваги полягають в тому, що застосування цього принципу знижує рівень непередбачуваності у відносинах сторін при вирішенні їх спорів, мінімізує витрати сторін на координацію своєї поведінки, а суду – на примусове приведення договору до виконання [16].

У постанові від 18.05.2022 р. (справа № 613/1436/17) Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду звертає увагу на те, що «contra proferentem» має застосовуватися у разі, якщо є два різні тлумачення умови (чи умов) договору, а не дві відмінні редакції певної умови (умов) договору, з врахуванням того, що: contra proferentem має на меті поставити сторону, яка припустила двозначність, в невідгідне становище. Оскільки саме вона допустила таку двозначність; contra proferentem спрямований на охорону обґрунтованих очікувань сторони, яка не мала вибору при укладенні договору (у тому числі при виборі мови і формулювань); contra proferentem застосовується у тому випадку, коли очевидно, що лише одна сторона брала участь в процесі вибору відповідних формулювань чи формулюванні тих або інших умов в договорі чи навіть складала проект усього договору або навіть тоді, коли сторона скористалася стандартною умовою, що була розроблена третьою особою; у разі неясності умов договору тлумачення умов договору повинно здійснюватися на користь контрагента сторони, яка підготувала проект договору або запропонувала формулювання відповідної умови. Поки не доведене інше, презюмується, що такою стороною була особа, яка є професіоналом у відповідній сфері, що вимагає спеціальних знань [17].

Варто зазначити, що відповідно до ст. 634 ЦК України особливість договору приєднання полягає в тому, що його умови встановлюються однією із сторін. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору. Їй залишається лише погодитись із запропонованими умовами договору та прийняти їх. Тому застосування принципу «contra proferentem» при тлумаченні умов у таких договорах є додатковою гарантією для сторони, яка приєдналася та опинилась у невідгідному становищі через недбалі або іноді навмисні дії розробника змісту договору [18, с. 28].

Зокрема, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постанові від 01.02.2022 р. (справа № 910/1305/21), розглядаючи

спір за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія Транско» до Акціонерного товариства «Українська залізниця», погодився із висновком суду апеляційної інстанції, що договір перевезення від 24.03.2020 та додатки до нього укладено в електронній формі шляхом приєднання позивача до його умов, а його редакцію опубліковано Товариством на власному веб-сайті, тому в розумінні статей 633, 634 ЦК України такий договір є публічним договором приєднання. Оскільки передбачені ст. 213 ЦК України правила не дозволяють визначити справжній зміст пункту 12.4 договору перевезення від 24.03.2020 (щодо припинення дії окремих його положень), а положення цього договору та додатків до нього розроблено безпосередньо перевізником і розміщено на веб-сайті АТ «Українська залізниця», то у такому випадку можливим є застосування принципу тлумачення «*contra proferentem*» [19].

У своїх постановках Верховний Суд напрацював певні механізми, пов'язані із застосуванням принципу «*contra proferentem*» при тлумаченні змісту споживчих договорів. Зокрема, у постанові Верховного Суду від 27.11.2019 р. (справа № 753/4078/17) висловлена така правова позиція: якщо не доведено інше, стороною, яка розробила і (або) запропонувала спірну умову договору, є: у договорі, укладеному між особою, що здійснює підприємницьку діяльність, і фізичною особою (у тому числі споживачем), – сторона, що здійснює підприємницьку діяльність. При неясності волі сторін суд має вибрати варіант, що відповідає інтересам покупця [20].

Вважаємо, що відповідна правова позиція Верховного Суду відповідає балансу інтересів сторін та ґрунтується на необхідності захисту «слабкої сторони» договору, якою насамперед є фізична особа, тобто споживач, при укладенні договору з особами, що здійснюють підприємницьку діяльність. Причому, говорячи про «слабкість» цього специфічного суб'єкта договору, необхідно мати на увазі, що полягає вона не тільки і не стільки у власне економічній його слабкості стосовно контрагента за договором, скільки в його, як правило, непрофесіоналізмі як учасника ринкових відносин [21, с. 431].

При застосуванні принципу «*contra proferentem*» у процесі тлумачення договорів важливе значення має також правовий статус їхніх контрагентів. Дані питання найчастіше постають при регулюванні відносин побутових споживачів із суб'єктами, які займають домінуюче становище на ринку або перебувають у стані природної монополії. Наприклад, відповідно до ст. 714 ЦК України, за договором постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується надавати другій стороні (споживачеві, абонентові) енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, а споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та

іншого обладнання [1]. До цього варто додати, що у провадженні судів перебувала справа за позовом АТ «Укртрансгаз» до АТ «Оператор газорозподільної системи «Чернігівгаз» про стягнення заборгованості. Обґрунтовуючи суму боргу, позивач стверджував, що обсяги негативних небалансів природного газу виникли внаслідок безпідставного відбору відповідачем з газотранспортної системи природного газу для покриття його власних виробничо-технологічних витрат (потреб) без подання таких обсягів природного газу до газотранспортної системи. Здійснюючи тлумачення договірних відносин між сторонами, Верховний Суд підкреслив, що, оскільки АТ «Укртрансгаз» є монополістом, то воно мало переважний вплив на процес укладання договору та на зміст його положень, а скажник визнав, що всі договори транспортування природного газу, які підписувалися ним як оператором газотранспортної системи з операторами газорозподільної системи, були однотипними. Тому, констатував суд, непідписання додатків 1, 2 до відповідно договору призвело до неузгодженості істотних договірних умов щодо надання послуг балансування, і така неузгодженість при вирішенні спору про стягнення заборгованості за надання відповідних послуг має тлумачитися проти АТ «Укртрансгаз» [22].

Тому, на підставі аналізу судової практики, можна зробити висновок, що принцип «*contra proferentem*» може застосовуватися при тлумаченні умов різних типів договорів як споживчих, так і в сфері підприємницької діяльності та незалежно від наявності у будь-кого із контрагентів економічних переваг при їх укладенні.

Висновки. Отже, застосування принципу «*contra proferentem*» при тлумаченні змісту цивільно-правового договору є успішним трендом для українського цивільного права, який набуває дедалі більшого поширення. Тлумачення змісту цивільно-правового договору на підставі принципу «*contra proferentem*» є доцільним та перспективним, оскільки може використовуватись у випадку неможливості застосування законодавчо закріплених правил тлумачення договорів, а також сприяє реалізації загальних засад цивільного законодавства. Крім цього, для ефективного використання вважаємо за можливе підтримати ідею його закріплення на законодавчому рівні.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
3. Цивільне право (загальна частина). Курс лекцій: навч. посібн. / за ред. І. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 448 с.

4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 03.03.2020 у справі № 124/8891/13-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88016377>.
5. Постанова Верховного Суду від 18.04.2018 у справі № 753/11000/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675>.
6. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків: ЕКУС, 2021. 784 с.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.10.2023 у справі № 753/13820/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187293>.
8. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT) від 01.01.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_920#Text.
9. Principles of European Contract Law – PECL. URL: https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/#head_85.
10. Council Directive 93/13/EEC, 5 April 1993. URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1993/13/article/5>.
11. Устименко А.В. Contra proferentem rule у вітчизняній доктрині договірного права. Відповідність європейським підходам. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 113-119.
12. Веретельник Л.К. Тлумачення цивільно-правових договорів за законодавством європейських країн. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 248-251.
13. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640160093>.
14. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001844>.
15. Gorzko Przemysław. Reguła contra proferentem a granice wykładni oświadczeń woli w prawie cywilnym: rozprawa doktorska / Uniwersytet Jagiellonski. Kraków, 2017. 258 s.
16. Сисуєв С. Щодо принципу Contra Proferentem у новому Цивільному кодексі України. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/shchodo-principu-contra-proferentem-u-novomu-civilnomu-kodeksi-ukrayini.html>.
17. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.05.2022 у справі № 613/1436/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104443483>.
18. Вовк М.З. Застосування принципу «contra proferentem» при тлумаченні умов цивільно-правових договорів. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (13 листопада 2020 року) / за заг. ред. М.С. Долинської, І.В. Красницького, Ю.М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 26-29.
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 01.02.2022 у справі № 910/1305/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103127608>.
20. Постанова Верховного Суду від 27.11.2019 у справі № 753/4078/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86070441>.
21. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін.; за ред. О.В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
22. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28.07.2021 у справі № 927/1041/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99146706>.

References:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: pryiniaty 16.01.2003 № 435-IV [The Civil Code of Ukraine from 16.01.2003 № 435-IV]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
2. Dzera, O., Kuznietsova, N., & Maidanyk, R. (Eds.). (2010). *Tsyvilne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Civil law of Ukraine. General part]* (3rd ed., rev.). Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
3. Spasybo-Fatieieva, I. (Eds.). (2021). *Tsyvilne pravo (zahalna chastyna) [Civil law (general part)]*. Kharkiv: EKUS [in Ukrainian].
4. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu: pryiniata 03.03.2020 u spravi № 124/8891/13-ц [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation from 03.03.2020 on the case № 124/8891/13-ц]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88016377> [in Ukrainian].
5. Postanova Verkhovnoho Sudu: pryiniata 18.04.2018 u spravi № 753/11000/14-ц [Resolution of the Supreme Court from 18.04.2018 on the case № 753/11000/14-ц]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675> [in Ukrainian].
6. Spasybo-Fatieieva, I. (Eds.). (2021b). *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: nauково-praktychnyi komentar [Civil Code of Ukraine: scientific and practical commentary]. Obiekty. Pravochyny. Predstavnytstvo. Stroky ta terminy. Pozovna davnist. Osobysti nainainovi prava fizychnoi osoby – Objects. Deeds Representation. Terms and deadlines. Statute of limitations. Personal non-property rights of an individual* (Vols. 2). Kharkiv: EKUS [in Ukrainian].
7. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu: pryiniata 11.10.2023 u spravi № 753/13820/16-ц [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the First Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation from 11.10.2023 on the case № 753/13820/16-ц]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187293> [in Ukrainian].
8. Pryntsypy mizhnarodnykh komertsiiynykh dohovoriv (pryntsypy UNIDRUA (UNIDROIT): pryiniaty 01.01.1994 [Principles of international commercial contracts (UNIDROIT principles from 01.01.1994)]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_920#Text.
9. Principles of European Contract Law – PECL. *trans-lex.org*. Retrieved from: https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/#head_85.
10. Council Directive 93/13/EEC, 5 April 1993. *legislation.gov.uk*. Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1993/13/article/5>.
11. Ustymenko, A. (2023). Contra proferentem rule u vitchyzniani doktryni dohovirnoho prava. Vidpovidnist yevropeiskym pidkhodam [Contra proferentem rule in the national contractual doctrine. Compliance with European approaches]. *Pravo i suspilstvo – [Law and Society]*, 1, 113-119 [in Ukrainian].
12. Veretelnyk, L. (2011). Tlumachennia tsyvilno-pravovykh dohovoriv za zakonodavstvom yevropeiskykh krain [The interpretation of civil contracts under the legislation of European countries]. *Pravo i bezpeka – [Law and Safety]*, 1 (38), 248-251 [in Ukrainian].
13. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny. *isap.sejm.gov.pl*. Retrieved from: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640160093>.
14. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. *isap.sejm.gov.pl*. Retrieved from: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001844>.
15. Gorzko, P. (2017). Reguła contra proferentem a granice wykładni oświadczeń woli w prawie cywilnym [rozprawa doktorska]. Uniwersytet Jagiellonski. Kraków.

16. Sysuiev, S. (n.d.). Shchodo pryntsypu Contra Proferentem u novomu Tsyvilnomu kodeksi Ukrainy [Regarding the Contra Proferentem principle in the new Civil Code of Ukraine]. *yur-gazeta.com*. Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/shchodo-principu-contra-proferentem-u-novomu-civilnomu-kodeksi-ukrayini.html>.

17. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu: pryiniata 18.05.2022 u spravi № 613/1436/17 [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation from 18.05.2022 on the case № 613/1436/17]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104443483> [in Ukrainian].

18. Vovk, M. (2020). Zastosuvannia pryntsypu «contra proferentem» pry tlumachenni umov tsyvilno-pravovykh dohovoriv [Application of the "contra proferentem" principle in interpreting the terms of civil law contracts]. Abstracts of Papers: *Naukovo-praktychnyi seminar «Aktualni problemy pryvatnoho prava v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv v Ukraini» – The scientific and practical seminar «Actual problems of private law in the context of European integration processes in Ukraine»*. (pp. 26-29). Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].

19. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu: pryiniata 01.02.2022 u spravi № 910/1305/21 [Resolution of the Supreme Court as part of the Panel of Judges of the Cassation Economic Court from 01.02.2022 on the case № 910/1305/21]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103127608> [in Ukrainian].

20. Postanova Verkhovnoho Sudu: pryiniata 27.11.2019 u spravi № 753/4078/17 [Resolution of the Supreme Court from 27.11.2019 on the case № 753/4078/17]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86070441> [in Ukrainian].

21. Bodnar, T., Dzera, O., Kuznietsova, N., et al. (2008). Dohovirne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Contract law of Ukraine. General part] (O. Dzera, Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

22. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu: pryiniata 28.07.2021 u spravi № 927/1041/19 [Resolution of the Supreme Court as part of the Panel of Judges of the Cassation Economic Court from 28.07.2021 on the case № 927/1041/19]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99146706> [in Ukrainian].